Пбр. 3999
113
1

ЈЕЗИК

језик народни, матерњи, завичајни
језик књижевни

А државни језик не постоји и добро треба да се чувају те маштавине оне државне заједнице где целину државну чине многи народи. Аустрију је поткопао државни језик. Прво в је ~~силом~~ "силом" — ни до данас не знамо која је то сила која матерњи језик може ишчупати као што се зуб чупа. Затим је чинила неке концесије и чекала природни процес и његове учинке. Природни процес за то не постоји, али постоји, може постојати у процесу датим приликама и околностима. Америка? Да али Америка није Аустрија. Аустрија се проширила на све стране освајањем земаља, окупацијама и анексијама, и сеобом народа. Америку су начиниле исељеничке групе и појединци, бегунци ~~у рату~~ и од закона, мале групе и појединци који нису носили, нису могли носити живот своје историје, традиције, језика. Америка је врста модерне Вавилонске куле а Вавилонска кула је мит необично озбиљан. Кад се с помоћу ј језика — пазите, само језика — на једној, на Хераклитовој ватри скува и претоп множина људи са хиљаде континенената и острва, онда је то страшна и голема сум енергија. Само мало даље од почетка процеса америчког, шта видите. Ми ћемо упрти прст у оно што је нама најближе и најразумљивије: научне радове свих висике школе врста, лабораториске и кабинетске књижевност, музеји, библиотеке, сабирање архив архивска и библиотечка, позоришта и опере. Колико нам је — нама од језика и к књиге — колико нам је могућно, виримо и у систем државне управе, у локалне аутономије, у у војску у миру и у рату; у тежак проблем богатства и небогатств. Језик, бивши енглески језик говори се у Америци из стотину апарата за вокализацију и стотину психолошких и нервних ~~процеса~~ језик је збрзана процедура у смислу етимологије и фонетике ~~и она~~ ће — хвала Богу — ослободити најзад енглески језик опасне конкуренције, поставши дефинитивно америчким језиком.

Књижевност ври, кључа од здравања и аберација сваке врсте ~~здраво и болесно~~ дуго и паметно, даровито и грско, свачије и ничије, веђ америчко и још ужасно локално и безмало парохиско ~~али~~ пуно сокова набризгано ~~младим животом~~ младим животом, пуно навешано и превешано тешким гроздовима и оним гњева и сваким другим од нектарских до најотровнијих... У овој земљи Јужних Словена која је насве стране наслеђе Аустрије, стоји мозаик народа и проблем се постављао прилично аустриски. Отклоњен је мудрошћу и осетљивошћу која је само ретко један од принципа државног управљања. Сви народи и народићи, мањине и мањинице имају слободу свога језика, свога говора, своје школе своје књижевности. То је узоран став и гест, то је дар највише слободе и најдубље вере у људе. Чедаред у овој земљи државно резон уједно и морални и поетски резон. Што се рођеним језиком фиксира, то је звездама фиксирано. Доста ретко редак политички резон.

X X

Скоро да је сасвим свеједно рећи човек или језик. И човек и језик јесу резултанте врло далеких и упоредних прошлости. И човек и језик, у свакој својој фази, јесте продукт и свога властитог стварања, самостварања. Човек је, одрастао и зрео, онакав је и онолики какви и коликим је сам себе начинио, а вредност или невредност његову фиксира ~~језик~~ језик, и кроз говор човека, и кроз говор историје и књижевности. А шта мислите резимо, о српској народној песми за коју се обично тврди да у њој има свега, само ~~не~~ нема мудрости — језик је фиксирао ~~зато~~ да има велике ретке мудрости. На пример: избор, свесни избор између двога — свеједно ~~ма~~ којег двога, али од којих је једно веће морално добро виша одлука, а друго мање добро и нижа одлука. Шта кажете о свиховима: да је гредан и сраман поступак убити божега х... од себе ~~лакше~~ лакше морални претег на одлучујући метод за оно шти се ~~може~~ и не сме чинити. Језик је ~~оповање~~ сигналисање ~~свега~~ свега човекова живота и жовљења. Свест у човеку и ~~и~~ језички обелодањена свесност, то је идентично. Ако смо примили ~~ово~~ језгро наше човечанске суштине, можемо даље, ~~казати~~ о језику уосталом опет и о човеку следеће. Кад кажемо језик, додирнули смо оба света. ~~Веља два света~~; Један је онај чија гранична линија, чији хоризонт ~~он а и~~ језичко кретање од свакога дана, од свакога човека за свакодневне и свељудске интересе. Кад се та линија, тај хоризонт пређе, то је трансценденција у други свет. Тај други свет може бити врло и сасвим близу оном првоме а може бити доста или и сасвим далеко од њега. Страх од речи трансценденција ~~је у нас~~ чисто сн(о)бовска поза. Поза испред које и иза које нема ништа. У два горња разреда наших средњих школа — а то је једина прва и последња прилика да се стече општеобразовање једна мучна тешка али велика ствар — не ради се никаква философија па ни философија језика. У животу нашем нема философске контроле никакве па ни језичко философске контроле. Кад кажемо трансценденција то не значи да смо ~~се~~ са својом свешћу са својом језичком свесношћу ~~упутили~~ запутили се до престола божјег до хорова анђела до војсака светаца или до блажених мученика. Други свет је просто прекорак потамо с оне стране обичног хоризонта ~~и~~ па ко докле путује у ко докле стигне. Језик мали и стегнути банално свакидањи то је језик сигналних значења речи и фразе свакоминутно средство за свакоминутне потребе и злоупотребе мишљу и језиком у малом и најужем нашем живљењу. Живљење и живот није свеједно. Живот је сасвим друга синтеза и језик човековаживота то је други језик. Обични говорни језик и књижевни језик то је структура и суперструктура. Али има ~~[illegible]~~ у језику нешто што је инфра-структура, и ту је ~~[illegible]~~ сва мука сав рад и напор да језик могне постати језик књижевности уметности философије. Говори да те видим — реч је дакако грчкога мислиоца. Све истим језиком један сигнализује памет други непамет. Свеистом језиком једни испишу новине други књи~~жевност~~ једни говоре стилом живљења други стилом живота једни од Београда до Новог Сада посарађују пола књижевности други не могу да оду са преводом једне строфе даље од простог реферата о ономе што у оригиналу другога језика стоји. Једно је језик нужде и напасти који чини да два човека не умеју да ћуте а друго је мучан инфра-језик који се ~~мучи~~ стара да говори рецимо шпански на српском језику. Има затим још разних језика у језику као разних бића у човеку. Опет језик и човек. Да и до краја и без краја тако. Ево: има језик који не пробија никакав Пут — договоримо ~~језиком~~ Бул — језик који не води никаквој сврси од ранга и категорије. И има језик књиге и ораторства који је језик тражених облика и траженог звука. Један и други језик обухвата покрива сумира све, апсолутно све што је човек: идеје планове акције, грађење рушење. И један и други језик је човечно неизбежна ствар. Само што је оно ниже тедачница знашег живљења а оно више квалитет нашега живота. Филозофи разликују оно што би се у нашем језику можда могло казати разговор и говорење. Говорење има темпо брњачења речи испадају као зрна кукуруза из круњаче. А говор је оно што су стари Грци подразумевали под логос и логои; реч са својом страховитом апстрактном силом и логои ко што је разговор са размишљењем дискусијом анализом сврхом. Али тако или тако, тако и тако цео човек је језик. Да би човек говорио треба му језк. Д аби човек писао треба му језик. Да би човек мислио треба му језик. Да би човек ћутао, треба му језик. Ћутање је ствар велика – латинска је реч. Један данашњи врло значајни један од најзначајнијих Андре Малро писао је у своме великом делу о психологији уметности ликовне Гласови ~~тишине~~ : Уметност је познала две врсте изразаапстакцију и симбол. Човечанство одувек гестима својим говори један јединии језик али је народе поделио пресвега израз њихова ћутања. Вуда не медитује као што Јупитер влада. / Вуда на један начин медитује Јупитер на други начин влада. / Јесте ли ту уједно осетили који је језик потребан за ћутање ако ће ћутање бити велика ствар.

4a

5

Језички процеси, језичка стања, тако су даноноћно стални у нама као и крв наша. Крв не видимо док се на рану не излије. Монолози унутрашњи у људима стални су, али их чујемо кад неки моћан песник, пре свега краљски, ишчупа монолог силином речи која ~~је тако~~ слична језику ране. Политичка историја има епохе ратова, ~~наравно~~. Да, али ратови су концентрације политичара, и затим концентрације вођа војсака, а све је то акција и моћ речи. Наполеон је језиком својим јединственим концизним језиком казао суштину рата. Рат је врло проста ствар: једнако извршивати. Тачно. И његова лична ратна гибељ била је тако једно монструозно силовито извршење, ~~какве су биле његове велике победе~~. Културна историја има епохе језика. Ћутање сликара, скулптора, архитеката, то је језик. Књижевник, то је синоним језика. Ако књижевник није моћан језичар, нема силу језику, свежину језика, мач ~~оштар~~ језик, његов је случај онај који Французи често констатују: Талент је ту, али је питање да ли је тај човек писац. Да, писац. Писац, то је језик, наравно не језик сигнала, него језик резултанта свих сила и ласица у човеку. ~~Човек има сила~~ природе своје и има сила ~~којима може да се не развија конформно својој природи, него да се начини неким другим различијим од онога што је у њему природни датак и податак~~. Не сасвим истовремено али у шеснаестом веку планули су велики језици резултанте у Енглеској и у Шпанији. Енглеска је била јача: далеко већи број надарених и генијалних људи од свих категорија радили су истовремено силним једним језиком. Уметнички и философски језик ~~елизабетанског~~ времена све је поразио: убио краља, спровео револуцију, тукао шпанску армаду. Језик тај је био у устима оне раз-жене краљ-сулија и Телен песма и псовка, змија и голуб. У парламенту урла језик енглески на четири стотине уста. Краљичин језик надурлава, па намувари па се мири до прве прилике, а онда спема нова и још боља. Сценарист језик. Кажу Шпанци, таласни и јаваљни: Тукле су нас и неочекиване буре. Шта сте бисили кад сте полазили да се на острво у Атлантику ~~[illegible]~~ преко моста као онај ваш у Мадриду који је препет над реком у којој нема воде. ~~Кажу~~ буре биле су у језику Енглеза онога доба. Тај језик је био у свакој мисли, свакој одлуци, свакој заповести, свакоме уда и свакоме вечни покој на дну мора које говори бурама. Енглески философ ~~Хобс~~

Хобс, дете тих великих времена који је по својој теорији био за краља, за ~~тирана~~

духовни ауторитет без чега нема друштва, па нема ни друштвених сила и утицај али је прошао кроз све револуције увек ~~био~~ се налазио тамо где нешто треба сломити да не смета ~~уговору који~~ ближе што држи друштво, и тај Хобс само ~~је~~ говорио и мислио у језиком оних времена и казао: Оно што је одлучно најважније у човечанству, то није природа човека, него језик његов.

Ако је језик та сила, тај друмац, тај мач, табура — да се запитамо: шта знамо о његову прапочетку, шта о томе мисли и наука и филозофија и древни мит. У најстаријим митовима, онима који скоро увек говор о стварању света, па и о почетку човека, нигде не читамо ~~— и то у~~ митовима који су се одржали, који су данас логични и психолошки прављени, непрестано везују поколења — нигде не читамо да је човеку дат језик, или људима дати језици. ~~Ојјетреф, мит о Вавилонској кули. / Карактеристично: Вавилон, велика моћ на цивилизацији мато цивилизација древних наших прошлости~~ / У древним митовима: богови, човек, човек-полуживотиња, човек-полубог, животиње, биље, реке, све то ~~свако~~ ГОВОРИ, али нигде не стоји ни да је бог даривалац језика, ни да је човек језиком дарован бића или друга бића. Не стоји ни ово што ћемо ми сада казати: бог, ако је створио човека, или није умео знати, није умео предвидети у којој форми или којом силом ће се испољавати из човека све оно што му бог јесте дао: мисли, замисли, жеље, ~~тж~~ слутње, идеале итд. [illegible]

Травка вечнога животарења је у рукама Гилгамеша; / Вавилонски мит ~~вавилонски~~ ~~мити изговарају Гилгамиш~~ / но док се он купао, змија је украла травку. Нас тају сад дуга путовања и сваковрсна искуства, све у ~~трагању~~ трагању за травком, ~~вет~~ ~~тела~~ за проблемом вечности. И шта је ~~ту~~ аката и факата, разгибора и ~~догађаја~~ радње, ~~искуства~~ мишљених речи и речених мисли. Затим у хришћанском миту о дрвету познавања добра и зла, од јабуке до губитка бесмртности, до уклетости на земљи и вечите трке за проблемом добра и зла кроз векове и данас, још, шта је ту аката и факата, ~~догађаја и искустава~~ мишљених речи и речених мисли! Вечност-пролазност, добро-зло, жена-човек, борба-херој, грех-казна, ~~рат на ратовима рат-грех и казна~~ охолост-пад — проблеми пред којима смо и до данас, преко многих модерних митова, ~~проблема~~ нерешљивих, ~~којима смо~~ кидали даље и даље, и ~~тим путем довели~~ ~~до важних~~ неверојатних језичних сила на безброј начина. (Сва је филозофија данас проблем језика.) Језик је страшна сума човечанск~~ог~~. Није се бог, творац света ~~сетио~~ и свих идеја, није се сетио да ће за све узвишено и херојско пред чим цептимо и ~~и~~ занемимо, ~~док не нађемо~~ да ће требати израз узвишен и херојски, и као од звезда отет; и с друге стране, да ~~за све~~ ће нам све ниско и срамотно ~~што~~ морамо или лажно речима прикривамо, или ~~и~~ гнусним ~~бојама~~ изразима ~~трубимо~~ писа~~мо~~ и штампамо — није се бог сетио да ће за обоје то требати нешто исто тако свемоћно какав је ~~он~~ сам, толико свемоћно, да једнако сарађује са силама света, једнако мења себе и све око себе, једнако дорађује што су богови заборавили да дораде или нису умели дорадити. И одатле ~~Један од ве~~ ~~личанствених~~ мит о Вавилонској кули, жив, вечити, важан мит за данашњега дана. Отео се човек од ~~бога~~ творца и од своје прве природе, створио што му нико није ~~дао~~ даровао. Колико језика, толико звезда! Ми ујемо страшан светски жагор, човек човека не разуме. Вавилонска кула се једнако гради; сваки спрат виши, даљи, новији. Два човека ~~разговарају~~ говоре у себи разним језицима, а споразумевају се трећим. Тај трећи [illegible] ~~се после многим другим језицима предаје другима од домаћијих језика. Вавилон~~~~ска кула. Да нађе на Вавилонској кули тако и до данас што рекао Мадро је~~ ~~вечни~~ заједнички језик свих људи, то су гестови. И сад: од ~~[illegible]~~ пропаст и замислити ~~од~~ језика гестовало језика Шекспира, Гетеа, Бодлера, Пушкина или колико данас, у четири републике делим језик, а у колико говорних варијаната, ~~научних, других својих~~ скупоцених варијаната — није ли Вавилонска кула [illegible] мит о човеку и језику који се, све [illegible] без [illegible].

Писцу ових редова драга је мисао чудесног научника и мистика фон Хумболта (Вилхелма, није сам поштим презименом): да човек није језик ни створио ни пронашао, него је језик као развојна енергија, уз много штошта друго, садржана у бићу човековом. А прогрес и ~~боје~~ језика, сила језика, чудо и чудовиште језика, то је, наравно, продукт културе или некултуре људи. Човек има језик чулни, оком и ухом занакљив; и има језик унутрашњи, реченицу унутрашњу, што би рекао Платон, „где душа сама са собом разговара". То две моћи наше, две су моћи. У форми звука на уста избачена, реченица није никада оно што је реченица унутрашња. Никада! Унутрашњи ~~ре~~ говор, то је семантика духа, истина, једноставност, директност која се не може преписати, прецртати. Никоја проза, никоји стих не може казати чулним језиком тачно оно што је унутрашњи стих или реченица. Треба видети првог марта

ту недавно штампани факсимил Шелијеве песме Шеви. Одмах три стиха, а затим права трка да ухвати неизрециво и учини га изрецивим. Скоро је мучно гледати тај бој. Већ је све ту, али не није, још оно неизрециво у најбољој форми изрецивога. Као што је ~~глув~~ Бетовен научио да унутрашњим неким ~~слу~~ слухом тачно чује музику у себи, тако гледамо Шелија како ~~исправља~~ црта с оно прво на углу хартије, и напреже унутрашњи слух, и одједном, као ~~из~~ ~~превише но~~ изађете чудно: хел ту блајт спирит. Здраво дасу душе радовања.

Као тело наше што се једнако потурањује крвљу, тако се уметничка реченица ~~нације особености једнако~~ скоро бесмртно потурањује ~~свим~~ унутрашњим језиком те реченице. То нас је навело да једном кажемо: Испод тих речених речи, невидљив човек, и то је оно што не можеш превести. ~~Чак~~ Застрепи оно унутрашњих ничега исписано ничега изговорено ~~…~~ онај пред Валтазаром невидљиво ~~слово~~ исписани Мене текел… То, та уметничка реченица, поетска реченица врховска тонско-језичка продукт у изрецивом то и човек-уметник, то је тајанство, то је раса, нација, традиција, језик земље и вода завичајних, то је то, и ништа друго није сасвим то. Џозеф Конрад, ~~пишући~~ енглески писац био је Пољак. Да опише буру, требало му је пола или цела страна реченица. Карлајл, ~~тај~~ визионар историчар, ~~тај~~ брутални темпераментни писац чуо ~~је~~ ~~чега~~ из себе унутрашње реченице, и има реченица које у десет речи грме севају, таласима о стене ударају ~~…~~ се кроз језике, кроз ученике и моћи уметничких књижевних језика долази до мучних тренутака: човек се пита најзад: шта му је заправо милије, милосније, утешније, блаже: сила моћног књижевног језика ~~који~~ може све насликати плановима у свим димензијама, ~~…~~, све што могу друге уметности, или му је милија уметност која ћути, слика, скулптура, архитектура, уметност која искључује ухо. Има ту сад један сатански момент: тачка на којој се језик и музика срећу, привлаче и одбијају, опет привлаче, јер, но од другога зајми, отима краде. Имало је музичара, има и данас, који су ~~затурали~~ идеје и смисао и правили од језика музику. Данашњи композитори праве музику која говори, то јест ~~невана~~ реч да говори ~~…~~ техником говорне речи. Музичари постају дијалектичари језика

Доиста су оправдани велики модерни напори око комбината: језик-музика напори у спенској музици са говорним мотивима. Имамо данас у операма дивен симфониски рецитатив. Занимљиво је сравнити музичке мотове за израз бире код Рихарда Вагнера / Холанђанин Лутелице / и денпамена Бритна / Питер Грајмс / Вагнеер има модерни почетак а Бритн модерни усавршетак говорног ритма и говорних паузи у звиждупима и урлању оркана на мору. Модерна музика је подвукла силу језика силу фразирања. У Бизеовој опети Кармен Циганка баца Кармени карте и кад избаци карту смрти она говорним мотивом више каже него што пева. C'est la mort ако би неко направио опери од оног универсалног поетског дела Шекспирова које се зове Антоније и Клеопатра која би музика — никоја ~~богла~~ могла казати јасно читко бритко плачем и смехом иронијом и религијом — речи Цезара Октавија упућене чињеници да је онај стоструки човек и Римљанин мртав и које гласе: Кад се разбије тако велика ствар требало би да је прасак већи. Доиста не музика само језик може то казати са потпуним праском смисла реторике лепоте. Не не мање и више од оне своје врхуначе и универсалне силе која се зове језик човек не може. У скулптору сликари архотекти музичару почетни основни облици твиревине јесу њихов унутрашњи језик. Катедрале у Шартру и Ренсу стотинама година грађене то су вавилонске куле а не смјатенија јазиков. то су велики оркестри и хорови језика. Зато ето нема и не може бити неутралног језика општег језика рационалисаног депоетисаног језика. Језик је сума не техника. Есперанто је спорт.

Сви који пишете, мислим на ~~п-ање~~ посање са извесним напором и неким вишим циљем, сви знате ово : реченица, према логопо језок сасвим правилна; према философији језика сасвим здрава — не вевања. Пребриши мисли тражи копај по себи пиши трећу ~~пп~~ пету редакцију. Језик је и тиранин а свакако је он он, народни или лични језик~~пре~~ језик пре него што је стил он је он. Пре него што се за стил може казати да је човек мора се моћи казати да је ~~човек~~ језик човек. Ко ће добро разумети ово што смо сада казали? Човек који сем свога матерњег језика зна бар један стран језик поштено са густом начитаношћу са варијантама ~~језика~~ и стилова пак доживљава језик оком ухом и мозгом. На другом крају скале разумеће нас онај који одлично зна о неку локалну завичајну варијанту свога рођеног и народног језика : добро зна српски у црногорском говору или зна добро српски у шумадиском сремском нишком говору. Или добро зна хрватски у загорско-кајкавском говору или добро зна хрватски у загребачком говори од пре тридесет година и од данас.н На један гласак на један писак је ухо наше осетљиво. Један хрватски писац има реченицу у којој је хтео да избегне ону силом и глупо надувану политико-лингвистичку клизавину ср пски хрватски или хравтски српски и каже: а кад почне мешати штокавско и кајкав а илустрација за то је ова реченица: Свеца ти твога лајавог и шашав ог. То треба да буде просто речено српски илустрац ија, а кајкавско је илустро вано м ного блаже и врло симпатично, с чиме се овде потписани српски писац потпуно слаже, јер је искусио после два месеца живота у Крап ни, да у том жаргону има нешто умиљато човечно ретке врсте. Али оно српско је ~~[illegible]~~ писац не зна фине разлике нефиних локалних завичајних говора. Сремац се м много служи глаголом дајати, и то у два сасвим супротне стилизације. На дај бесна заповест да неко ућути. Ала тај даје, упохвала ~~за~~ човека ко лако и лепо говори. Шашавост и свима облицима и зголама сремијенски је ~~из~~израз, примљен на све стране али ипак сочно употребљен само у реченици коју диктира природно природно стечен начин говора у родноме крају. Свеца псује Сремац, Србијанац крха или вишој или у сасвим тривиалној хијерархиј

Alerta! ~~Алерт~~ госпоко. Језик није речник, језик је човек са животом и живљењем човека. Има покрајинских говора има сеоских говора има ~~има~~ говора полудив љих племена који су у понечему фин ији ра зрађенији него говори чак и сти ви културних језика. Једно полудивље острвско племе / мислим надећ француског научника Бренсвика / ~~које~~ на три оштро разликована начина мења глагол хтети: Хоћу зато што сам наговорен, хоћу зато што сам присиљен, хоћу зато што сам тако решио сам из себе. Читајући те текстове забављала сам се у себи. Ако бих том полудивљаку рекла: Та ђестваре важото тачно о тако, јер је тако хоћу он ~~бсе~~ масмешво и пита које хоћу: ја бих морала одговори

Вук: Е, што нема у Вуку. —